

spesielt for seg effekten av lokal medvirkning og kontroll over nasjonalparker også med hensyn til identitet. Bolk E fortsetter på mange måter den samme faglige diskusjonen. Første artikkel her (Goodall) gir imidlertid en oversikt over rettighetsutviklingen for maoribefolkningen på New Zealand fra 1800-tallet og fram til i dag. De tre andre artiklene (Cant), (Greenshill) og (Inns) omhandler spørsmål om arealrettigheter spesielt, både på land, i havet og i strandsonen, og viser hvordan rettigheter til arealer og ressurser er av avgjørende betydning for mulighet til utvikling på egne premisser. Konfliktsonen mellom stat og urfolksgrupper flyttes også stadig til nye ressursområder som strandsone og sjø. Vi ser her også paralleller til Norge hvor det nylig er satt ned et utvalg som skal vurdere rettigheter til sjøområder i Finnmark.

Bolk F *Sustaining resilient communities: Asian experiences* har fire bidrag. De to første (Cheong og Cheong), (Binh, Thai og Khoi) er eksempler fra Korea og Vietnam om hvordan lokale bønder involveres i overordnede programmer for forvaltning, produksjon og samfunnsbygging. Fokuset er på brukermedvirkningsprogrammer og analyser av hva som skal til for å lykkes – fra noen innlysende som at «farmers need clear and simple material in their own languages» (Cheong og Cheong s. 237) til det mer analytiske «to solve environmental problems, it is necessary to understand the diversity of communities in each geographical area» (Binh, Thai og Khoi s. 246). Takahashi og Guoqing bidrag handler om hvordan Okinawa kulturelt er et resultat av kulturtransmisjoner i øst-Asia, spesielt utvekslinger mellom Kina og Okinawa og hvordan dette er revitalisert i senere tid. Det siste bidraget (Teigen de Master) omhandler hmong-hagebrukere, ikke der vi vanligvis finner dem i Laos/Vietnam, men relokert i USA etter Vietnamkrigen. De fikk tilgang på jord i Wisconsin, USA, og artikkelen gir en fin analyse av hvordan muligheten til å videreføre elementer ved tidligere jordbrukspraksiser kan ha

betydning for videreutvikling av kulturell verdighet og identitet i nye kontekster.

Den siste bolken (G) heter *Community action and educational initiatives*. De tre kapitlene handler om helse og brukermedvirkning (*participatory action*) blant mannlige aboriginere i Australia (Wentong et al.), om hvordan aboriginerne i Australia er representert i landets skolebøker (Cavanagh) og det siste om urfolksstudiet i Tromsø. Bidragene kan hver for seg være av interesse og er bidrag til å belyse problemstillinger i sine kontekster, men i denne boken blir denne delen det som mest faller utenfor hovedfokuset som omhandler menneske – natur relasjonen; bruk, eiendomsrett og forvaltning, og hvordan dette har vært et viktig anliggende i stat/urfolksprosesser. Boken hadde vært tjent med en strammere organisering rundt dette saksforholdet.

Bjørn Bjerkli
 Institutt for sosialantropologi, Universitetet i Tromsø,
 bjornb@sv.uit.no

MARTIN MODÉUS

Sacrifice and symbol. Biblical šēlāmim in a ritual perspective
 Coniectanea Biblica Old Testament Series 52.
 Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
 2005. 459 s.
 ISBN 91-22-02120-5

I denne boken, som er Martin Modéus' doktorgradsavhandling i teologi, analyserer han det bibelske *šēlāmim*-ritualet, som vanligvis har blitt tolket som et offerritual. Mitt utgangspunkt for å vurdere dette arbeidet er som arkeolog med erfaring fra etnografiske feltarbeid, og ikke som teolog, men Modéus' tilnærming til et historisk problem har videre implikasjoner for andre disipliner fordi avhandlingen er metodologisk grundig og etablerer en analytisk tilnæringsmåte til å analysere sparsommelig og fragmentarisk kildemateriale.

Utgangspunktet for analysen er hvordan kan man studere ritualer som fant sted for tusenvis av år siden, og som ikke lenger eksisterer. Et av hovedproblemene i slike studier er mangel på empiri og, like problematisk, empirien som fins er kanskje uviktig, ikke essensiell og i verste fall feil (s. 17). Hvordan skal man tilnærme seg et slikt fragmentarisk materiale?

I motsetning til mange studier som «overstyrrer» empirien med teori og ukritisk appliserer definisjoner fra en spesifikk kontekst til andre perioder og kulturer, så starter Modéus med en kritisk gjennomgang av begrepene offer og ritual. Selv om offer ikke er en homogen handling i ulike religioner og kulturer, så har definisjoner fokusert på å begrepsfeste et slikt innhold. Ritual er derimot et mer åpent begrep og analytisk mer anvendelig for ikke å bli fanget i utilsiktet idéinnhold.

Med utgangspunkt i begrensingene empirien gir, så appliserer ikke Modéus en definisjon av hva et ritual er, men starter med å identifisere hvorfor et ritual blir utført; hvilke årsaker og spesifikke situasjoner har nødvendiggjort ritualisering. Ulike omstendigheter, endringer eller hendelser har forårsaket situasjoner som har blitt løst gjennom ritualer. Dette kan synes som en funksjonalistisk tilnærming, men Modéus skiller mellom årsaken til å utføre et ritual, og meningen knyttet til eller tolkningen av handlingen. Den utløsende årsaken trenger ikke å korrelere med den ideologiske tolkningen av ritualen. I kristendommen er fødselen av et barn grunnen til at dåpen finner sted, mens den ideologiske tolkningen er nødvendigheten for frelse. «We should seek at the most simple level of nature or society to find the *causa*, and not let our theological or intellectual understandings of a ritual obscure the picture. Finding the *causa* of a ritual is the primary task in ritual analysis, and it is important to see that the ideological content in a ritual often speaks of something completely different» (s. 39).

Modéus har, med utgangspunkt i andre klassifikasjonsskjemaer, identifisert seks hovedgrup-

per av årsaker (s. 47–55): 1) *Grunner i naturens syklus*, som inkluderer dagen, uken, måneden, året og sesonger. 2) *Livssyklusgrunner*, som inkluderer fødsel, overgangsriter, ekteskap og død. 3) *Konstituerende grunner*, hvor det er behov for stabilitet eller endring i samfunn. 4) *Restituerende grunner*, som involverer å bringe en person eller gruppe tilbake til en gitt tilstand. Renselsesritual er et slikt eksempel. 5) *Krisegrunner*, som inkluderer alvorlig sykdom, katastrofer, sult og krig. 6) *Initieringsgrunner*, som ikke er livssyklusrelatert, som for eksempel kroning av en konge eller initiering inn i en sekt.

Videre skiller Modéus mellom definerende, legitimerende og markerende symboler i ritualer, altså ulike kvaliteter og funksjoner til symboler. *Definerende symboler* identifiserer hvilken type rituell respons som skal utføres til å løse dette problemet. Et *legitimerende symbol* garanterer at ritualen er kulturelt akseptert som en måte å reagere på en av de ovenfor nevnte grunnene på som utløser behov for et ritual. *Markerende symboler* har som funksjon å differensiere og fokusere på selve de utløsende grunnene til å utføre ritualen (s. 71–77).

Ritualer kan tolkes på ulike nivåer eller planer, og tolkningene kan være motstridende og likevel være gyldige hvis man aksepterer at de representerer forskjellige nivåer. *Det ideologiske nivået* refererer til innholdet eller meningen til symboler og ritualer, gjerne fortolket av prester og representerer således det teologiske budskapet. *Det praktiske nivået* refererer til hvordan utøverne som vanlige mennesker forstår hvorfor ritualen utføres og hvilken mening det gir dem, som kan kontrastere det ideologiske nivået. Den kristne dåpen har en bestemt teologisk mening, mens foreldrene kan se på ritualen kun som en navnegivingsseremoni. *Det strukturelle nivået* involverer posisjoner og hierarkier som blir etablert i samfunnet som en konsekvens av utførelsen av ritualer (s. 128–134).

Med denne metodologiske og analytiske tilnærmingen analyserer Modéus *šēlāmîm*-ritualet ut fra referansene til ritualen i Det Gamle Testa-

mentet. Ved å fokusere på i hvilke kontekster ritualer er beskrevet og hva det ikke kan være, konkluderer Modéus på en overbevisende måte, ut fra en ikke-teologs synspunkt, at *šēlāmim* var et markeringssymbol, brukt i nær sagt alle viktige, ritualer i den israelske kulten.

Styrken i dette arbeidet er måten den empiriske variasjonen blir kontekstualisert gjennom først å dekonstruere ritualbegrepet for dernest å operasjonalisere det slik at de konseptuelle rammene for tolkning i størst mulig grad har utgangspunkt i den faktiske empirien. Dette gjøres på en elegant måte hvor komplisert teori blir forklart uten å bli forenklet. Strukturelt er boken meget god. Avhandlingen består av fire hoveddeler med respektive kapitler, hvor hvert kapittel har oppsummering som i hver del leder til en preliminær oppsummering. Dette gjør boken svært lesbar og gjennomgående fører premiss og konklusjon logisk videre til de neste. Denne oppsummerende strukturen har dessverre sine negative sider og enkelte steder bærer den preg av da-

tateknologiens «klipp og lim»-metode slik at det oppsummerende blir noe repeterende. Som bok har layouten preg av at det er en avhandling med 1,5 linjers format i Times New Roman 12 punkter. Begge disse innvendningene må dog ses i lys av at det er en doktorgradsavhandling innenfor gitte rammer og begrensinger samt den svenske tradisjonen med å publisere avhandlingene før disputas, og dette trekker ikke ned helhetsinntrykket av et metodisk og teoretisk meget godt arbeid. Og spesielt den ritualteoretiske delen fortjener en videre distribusjon til ikke-teologiske disipliner, eventuelt som egen publikasjon, siden fragmentarisk og tilfeldig empiri er en utfordring som deles av de fleste historiske fag som også inkluderer antropologi og arkeologi. Modéus' tilnæringsmåte er i så måte svært konstruktiv.

Terje Østigård
Senter for utviklingsstudier, Universitetet i Bergen
Terje.Ostigard@sfu.uib.no